

li od jeho príchodu do Bratislavy (1995), až po deň pripomenutia si jeho päťdesiatych narodenín (nar. 8. 10. 1971), prepracoval sa vďaka svojmu talentu i pracovitosti, ktorú si priniesol z rodičovského domu, z pozície doktoranda na pozíciu významného predstaviteľa slovenskej slavistiky, jazykovedy a kultúry. Iste nebude zveličením jeho prínosu pre Slavistický ústav Jána Stanislava SAV a pre rozvoj slovenskej vedy doma i v zahraničí, keď použijeme ako metaforické hodnotenie jeho zásluh o slavistiku latinský citát *Veni, vidi, vici*.

Do ďalšieho života mu želáme mnoho úspešných, zdravých a šťastných rokov!

ΛΥΒΗΘΡΑΔΑ, ΒΑΛΑΡΑΔΑ ΑΓΕΤΑ!

DOI: <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.2.12>

Júlia Dudášová-Kriššáková

ZUBKO, P. – ŽEŇUCH, P. – LAPKO, R. – MARINČÁK, Š.: Slovenský Kalvínsky Žaltár. Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae, vol. VII. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2020. 432 s.

Hoci už v roku 2019 vo vydavateľstve RE-MI-DIA, n. o., vyšiel kalvínsky Žaltár so záhlavím *Prepis Žaltára z roku 1752 a dejiny reformovanej cirkvi v Ueškei stolici v 16. až 18. storočí*, toto vydanie nebolo spracované v súlade s kritickými názormi a obsahovou formou vyššie uvedených autorov druhej edície. Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné pripraviť a znova vydať ten istý prameň ako diplomatický prepis so systematickou prehľadovou štúdiou o vzniku východoslovenského kalvínskeho Žaltára ako základnej liturgickej knihy slovenskej reformovanej cirkvi helvétskeho vyznania. Tento ucelený historicko-kultúrny, jazykovedný, biblicko-teologický výklad k diplomatickému prepisu prameňa sa publikuje v rámci medzinárodnej vedeckej edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae ako jej siedmy zväzok. Do rúk čitateľa sa dostáva prameň, ktorého vydanie pripravili autori venujúci sa výskumu kultúrnych a konfesionálnych spoločenstiev na Slovensku, spolu s prekladmi biblických textov. Vydanie slovenského kalvínskeho Žaltára v rámci edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae je prvým komentovaným vydaním významného prekladateľského počínu slovenských kalvínov v roku 1752.

Samotná existencia Slovenského kalvínskeho Žaltára je jasným dôkazom kultúrnej a jazykovej

vypelosti východoslovenského prostredia. Táto oblasť svoj jazyk uplatňovala v rozmanitých administratívno-právnych textoch, či v literárnej tvorbe už skôr, ako vznikol uvedený východoslovenský preklad Žalmov. Pri vzniku parafrázovanej lyrickej podoby Dávidových Žalmov sa však už naplno uplatnil východoslovenský kultúrny a kultivovaný variant slovenčiny. Autori komentárov k diplomatickému vydaniu tohto uvedeného kalvínskeho Žaltára približujú čitateľovi nielen okolnosti súvisiace s prekladaním biblických textov do vernakulárneho jazyka, ale vysvetľujú najmä dôvody, ktoré zapríčinili, že slovenské kalvínske zbory v kontexte reformačného myslenia pripravili vlastný slovenský preklad biblickej knihy. Samotný preklad je pre kalvínsku cirkev nevyhnutný, najmä z dôvodu liturgického slávania. V komentároch k vydaniu sa vysvetľujú aj viaceré historicko-kultúrne reálie podmieňujúce vznik a existenciu východoslovenských kalvínskych zborov. Autori komentárov ich pôvod vidia v procesoch súvisiacich s reformačnými zmenami, ktoré umožnili fungovanie slovenskej kalvínskej cirkvi v 18. storočí, v dôsledku zápasov o jej slovenskú kultúrno-konfesionálnu identitu.

V monografii sa autormi rovnako poukazuje na zistenia, ktoré dokazujú, že v období 17. storočia sa v kalvínskych zboroch na východnom Slovensku koncentrovali najmä slovenskí kazatelia. Práve tí duchovní predstavovali akýchsi mediátorov zohrávajúcich dôležitú rolu v jazykovo zmiešaných miestach a obciach. Dôsledky neskoršieho systematického pomadžarčovania priviedli slovenskú kalvínsku cirkev k nedostatku po slovensky hovoriacich kalvínskych duchovných. Túto skutočnosť demonštrujú príklady z kanonických vizitácií, v ktorých sa ešte v polovici 18. storočia javí prevaha čisto slovenských alebo zmiešaných slovensko-madžarských kalvínskych zborov. Tieto zbory sa vyskytovali na území jágerského biskupa Barkóciho. Podľa jeho uvedených zápisov spomenutých vizitácií, sú maďarsky hovoriace zbory v počte 39, jazykovo zmiešané (slovensko-madžarské a maďarsko-slovenské zbory) ktorých bolo 50 a v neposlednom rade slovensky hovoriace (19). Záverečnú skupinu tvorili jazykovo neidentifikovateľné zbory, ktorých bolo uvedených 30. Po metodickej úprave poslednej pôvodne nezaradenej skupiny vznikla zmena, ktorá je autormi znázornená grafickou tabuľkou. Týmto metodickým pozmenením sa dokazuje, že sa slovenčina v tomto priestore nepoužívala iba v niekoľkých zboroch. V kontexte historických skutočností postupná maďarizácia prekryla pôvodný slovenský kalvínsky horizont.

V komentároch k vydaniu slovenského kalvínskeho Žaltára sa zdôrazňuje, že tento preklad pre potreby slovenskej kalvínskej cirkvi je precízne veršovaný (prebásnený), čo danému dielu pridáva najmä poetickú hodnotu. Slovenský kalvínsky Žaltár je tak predovšetkým umeleckou (poetickou) parafrázou pôvodného biblického textu. Pre lepšie porozumenie a vyzdvihnutie zmyslu textu sa v minulosti totiž často volili namiesto citácií parafrázy veršov. V žalmoch sa dôsledne dodržiava metrika a rým podľa povahy slovenského jazyka. Týmto spôsobom sa text žalmov mohol v prostredí slovenskej kalvínskej cirkvi aj ľahšie spievať či lepšie memorovať. Z jazykového hľadiska grafická podoba zápisov jednotlivých hlások Žaltára dodržiava charakteristické prvky zvukového systému východnej slovenčiny. Pozoruhodným obsahovým aspektom žaltára sú tiež rozmanité narážky na Murenov (černochoy), na nepriateľov protestantov (jezuitov) či na uniátov a na používanie ikon a obrazov v chrámoch.

Hoci protestantskí Slováci v novoveku v snahe priblížiť sa k ľudovému jazyku používali aj české preklady Biblie, reformované protestantské hnutie sa prejavovalo práve v úsilí Slovákov prekladať biblické texty do slovenčiny. Týmto spôsobom sa jasne vyjadrila najmä jazykovo-kultúrna identita veriaceho spoločenstva. Biblický preklad do slovenčiny pritom dokazuje fungujúcu existenciu kultivovaného literárneho jazyka, ktorý v kalvínskom prostredí začal slúžiť aj ako sakrálny jazyk. Tak slovenskí kalvíni splnili hlavnú podmienku reformácie cirkvi, keď hlásali evanjelium v materinskom jazyku. Utvorili sa tým podmienky pre uplatnenie východoslovenského variantu slovenčiny nielen ako literárneho jazyka, ale predovšetkým ako symbolu príslušnosti k reformovanej cirkvi na východnom Slovensku. Neoddeliteľnú súčasť úvodných komentárov tvoria aj pohľady do problematiky dejín prekladania Žaltára v prostredí reformovanej cirkvi v európskom kultúrnom i hudobno-liturgickom kontexte. Diplomatické vydanie kalvínskeho žaltára predstavuje prvé komplexné a komentované vydanie tejto vzácnej slovenskej písomnej pamiatky, ktorá demonštruje hlavné zásady či princípy slovenskej jazykovo-literárnej svojprávnosti aj vo východoslovenskom kultúrnom kontexte.

Význam vydania slovenského kalvínskeho Žaltára v edícii Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae spočíva predovšetkým v podrobnej rekonštrukcii východoslovenského kultúrneho a religiózneho prostredia reformovaných veriach v Uhorsko. Diplomatickým a komentovaným vydaním kalvínskeho Žaltára z roku 1752

sa tak prispieva k prehĺbenejšiemu kultúrno-historického pohľadu do slovenských dejín a komplexnému vývinu slovenskej literárnej a konfesionálnej tradície.

DOI: <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.2.13>

Jakub Kurák

LAPKO, R. A KOL.: Jánovo evanjelium. Nový preklad a krátky komentár.

Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – VEDA vydavateľstvo SAV, 2019. 179 s.

LAPKO, R. A KOL.: Lukášovo evanjelium. Nový preklad a krátky komentár.

Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV a Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta – vydavateľstvo POSTOJ MEDIA, s. r. o., 2020. 168 s.

Nové preklady dvoch biblických novozákonných kníh predstavujú významný vklad do problematiky prekladania Biblie do súčasného slovenského jazyka z pôvodných biblických jazykov. Ide v prvom rade o preklad Jánovho evanjelia (2019), ktoré sa ako jediné zo štyroch synoptických evanjelií začína hlbokou reflexiou o Logose (Slove) a jeho preexistencii a inkarnácii. Daná publikácia predstavuje zo súčasného hľadiska skutočne moderný preklad biblického textu, ponúkajúci čitateľovi (aj čitateľovi laikovi) vďaka svojej zrozumiteľnosti a prehľadnosti intenzívnejší ponor do myšlienok evanjelistu Jána.

Jazyk použitý pri preklade Jánovho evanjelia rešpektuje systémovú štruktúru a normu spisovného slovenského jazyka naprieč všetkými jeho rovinami. Autori sa striktne držia neutrálnych výrazových prostriedkov, pričom dbajú aj na súčasné tendencie slovenčiny a jej kodifikovanej podoby. Dôslednosť skúseného prekladateľského tímu sa odzrkadlila aj v odstránení rozličných archaických či zastarávajúcich lexém, dodržiavajúc však slovenskú prekladateľskú biblickú tradíciu, čím sa preklad priblížil dnešnému percipientovi, resp. používateľovi jazyka.

Koncepcia publikácie pozostáva z 21 kapitol, ktoré možno rozdeliť na tri navzájom súvisiace časti. Prvou časťou každej kapitoly je samotný preklad konštruovaného gréckeho pôvodného textu Jánovho evanjelia. Druhá časť kapitol predsta-